

La concordança d'«haver-hi» (1)

Albert Pla Nualart

(Publicat en el diari **ARA** dijous 22 de novembre del 2012

http://www.ara.cat/premium/opinio/concordanca-dhaver-hi_0_815318532.htm)

Dedicaré a aquest tema alguns *tastos* perquè considero que exemplifica molt bé què pot passar quan, en criteris de correcció lingüística, posem els prejudicis per sobre de la intuïció.

Si ara us pregunto "Què és més correcte: *hi ha moltes raons* o *hi han moltes raons*?", la majoria triareu la primera opció. Alguns perquè tot i que dieu *hi han* sabeu que la norma prescriu *hi ha*; d'altres, els més joves, perquè l'estàndard que diu sempre *hi haés* el medi on heu crescut; i uns tercers, ben pocs, perquè el vostre dialecte no fa aquesta concordança.

En efecte, aquesta és la norma que ha triomfat i la que seguim la gran majoria de mitjans. I ara no us faré ballar el cap propugnant que la canvieu, però (com en altres casos) sí que crec que, si la poguéssim establir de nou situant-nos a principis del XX, seria més assenyat preferir la concordança, com va acabar mig reconeixent el mateix Fabra.

Perquè, per ironies del destí, la norma es va crear -com ens explica molt bé Joan Solà- per reprimir la catalanada consistent a escriure i dir "*Allí habían dos*" o "*Siguen habiendo problemas*" en lloc de "*Allí había dos*" o "*Sigue habiendo problemas*".

Tant insistien les gramàtiques castellanes del XIX publicades aquí a reprovar aquest vici que l'estigma va arrelar en el nostre inconscient i els gramàtics catalans van repetir, per pura inèrcia, que fer concordar *haver-hi* era incorrecte.

No es paraven a pensar que si la majoria de catalans cometien aquell error en castellà era precisament perquè es tractava d'un tret genuí i diferencial de la seva llengua. Demà veurem com al principi Fabra també va caure en el mateix parany i com va anar canviant d'opinió amb el pas del temps.

La concordança d'«haver-hi» (2)

Albert Pla Nualart

(Publicat en el diari **ARA** divendres 23 de novembre del 2012

http://www.ara.cat/premium/opinio/concordanca-dhaver-hi_0_815918406.htm)

Fabra, en una *conversa filològica* del 1923, denuncia dos defectes en l'ús d'*haver-hi*: la concordança que trobem a "Hi han quatre homes" i l'absència d'*hi* a "No pot haver res que l'interessi tant".

Diu que aquest segon defecte es deu a la imitació de l'espanyol, però que, en canvi, el primer és "d'origen popular". I enlloc explica per què aquesta concordança, que a principis del XX la gent feia parlant i sovint escrivint, l'hem de considerar un defecte que cal corregir.

La curiosa paradoxa és que de les dues correccions que proposa la segona impedeix que imitem el castellà i la primera ens força a imitar-lo. En aquest últim cas, com vam veure ahir, hi pesava l'estigma social que associava concordança a incultura, però -el detall és crucial- no pas en l'ús del català sinó del castellà.

Fabra no en torna a parlar fins a un curset del 1934, quan la qualifica de "no acceptada literàriament", però en els tres cursets posteriors la defensa cada cop més decididament, tal com explica Solà al volum 6 de *Pompeu Fabra. Obres completes*.

Finalment, a la seva gramàtica pòstuma -publicada per Teide el 1956, vuit anys després de la seva mort-, diu que "no hi ha cap raó prou forta per què no puguin ésser admeses" construccions com "Hi han dos homes", fins aleshores considerades incorrectes.

Això últim, però, no ho deia la gramàtica de Teide. Una nota a peu de plana ja advertia que algú, en nom de l'IEC, havia deixat el text "essencialment intacte". Aquest algú era Joan Coromines, que ho va convertir en "potser algun dia s'hauran d'admetre".

I és que en ple franquisme, ningú tenia dret a qüestionar Fabra, ni tan sols ell mateix.

La concordança d'«haver-hi» (3)

Albert Pla Nualart

(Publicat en el diari **ARA** dilluns 26 de novembre del 2012

http://www.ara.cat/premium/opinio/concordanca-dhaver-hi_0_817718234.htm)

Divendres vèiem que la posició de Fabra sobre la concordança d' *haver-hi* havia evolucionat des de veure-hi un defecte -en la línia de la tradició gramatical de l'època- fins a defensar-la, contradient un IEC poc disposat a deixar-li revisar la seva pròpia doctrina.

Rere aquesta evolució, hi havia una millor comprensió de la llengua i -més concretament- una genial i avançada distinció entre dos tipus de verbs intransitius que fins aleshores es confonien: "El nen plora" i "Ha sortit el tren".

Plora -com *corre*, *neda* o *crida* - expressa una activitat del subjecte. *Surt* -igual que *arriba*, *ve* o *creix* - expressa un canvi d'estat del subjecte. Si *crido* estic fent alguna cosa. Si *creixo*, en canvi, més que fer alguna cosa, em passa alguna cosa, sóc més pacient que agent.

La distinció pot semblar subtil però té importants conseqüències sintàctiques que permeten afirmar que el subjecte de verbs del tipus *arribar*, *venir*, *sortir* o *créixer* té una naturalesa híbrida, a mig camí entre el subjecte i l'objecte directe.

Com l'objecte directe, sol ocupar una posició postverbal i pot ser pronominalitzat amb *en*. Igual que dic "D'amics teus en veig molts", puc dir "D'amics teus en vénen molts". En canvi, no ens sona igual de bé "D'amics teus en corren molts".

Però, com el subjecte, concorda en nombre i gènere amb el verb. En estàndard, frases com "Ha arribat turistes" o "Ha sortit tres trens" són agramaticals. Demà veurem que això no és així en tots els dialectes.

I el que Fabra va entendre al cap dels anys és que *haver-hi* tenia prou en comú amb *arribar*, *sortir* o *venir* perquè fer-lo concordar pogués ser considerat un fenomen plenament genuí.

La concordança d'«haver-hi» (i 4)

Albert Pla Nualart

(Publicat en el diari **ARA** dimarts 27 de novembre del 2012

http://www.ara.cat/premium/opinio/concordanca-dhaver-hi_0_818318248.htm)

Ahir vèiem que *haver-hi* forma part d'un grup de verbs en què el subjecte té algunes característiques d'OD, com ara que sol anar darrere el verb ("Ha sortit el tren", "Hi ha el teu amic") o que es pot pronominalitzar amb *en* ("De trens en surten sovint", "D'amics teus n'hi ha(n) uns quants").

Això també passa amb el subjecte de l'anomenada *passiva pronominal* ("S'ha(n) d'elegir dos delegats", "Se n'ha(n) d'elegir dos") o amb verbs com *caldre* ("Calen dos delegats", "En calen dos").

En tots aquests casos el caràcter híbrid, entre subjecte i OD, del nom que va amb el verb fa que la concordança vacil·li o variï dialectalment.

Segons afirma Solà, els dialectes nord-occidentals que no fan concordar *haver-hi* ni la passiva pronominal, tampoc fan concordar sempre verbs com *arribar* o *caldre*. I, així, diuen: "Aquest any arriba molts turistes" o "Cal uns quants hòmens".

Això fa pensar que en el dialecte central i el valencià -en què la concordança és la norma general- convertir *haver-hi* en una excepció contradient l'ús espontani suposa, a la pràctica, reprimir un fenomen genuí i esperable des d'un punt de vista lingüístic.

Com ja vam comentar, la rigidesa normativa en aquest punt sembla que respon a un estigma heretat de les gramàtiques castellanès i, de fet, ens obliga a imitar el castellà.

Es tracta, però, d'un d'aquells casos en què la norma ha penetrat tant que una marxa enrere unilateral fa més mal que ve. Hauria de ser el mateix IEC qui, en la futura i esperem que pròxima gramàtica, la flexibilitzés, de manera que aquell dia en què "potser s'hauran d'admetre" apuntat per Coromines no acabi sent el del Judici Final.